

OVERDRACHTSDOCUMENT BESTUUR HDSR

WAT VOOR WATERSCHAP
WILT U ZIJN?

AUTONOME ONTWIKKELINGEN

WATERVEILIGHEID

- HOOGWATERBESCHERMINGSPROGRAMMA
- NIEUWE TOETSRONDE VOOR ONZE REGIONALE KEREN

VITALE OVERHEIDSORGANISATIE

- TROTS EN KWETSBAAR
- OMGEVINGSWET
- DIGITALE TRANSITIE
- VERBODEN PARTIJEN: STUREN OP AFSTAND

VOLDOENDE WATER

- TOENAME KOSTEN BEHEER WATERSYSTEEM DOOR KLIMAATVERANDERING
- SAMEN SLIMMER INVULLING GEVEN AAN WATERBEHEER

GEZUIVERD & GEZOND WATER

- SCHOON EN GEZOND WATER IN 2027

SAMEN DOEN:

DE OPGAVEN ZIJN TE GROOT OM ALS ORGANISATIES AFZONDERLIJK OP TE PAKKEN. SAMENWERKEN IS NOODZAKELIJK. DIT VRAAGT OM EEN DOORONTWIKKELING VAN 'SAMEN DOEN' MET: DE OMGEVING, IN HET BEHEER, BIJ DECENTRALE REGELGEVING, IN HET PLANPROCES EN ALS SERVICEGERICHTE ORGANISATIE IN HET ALGEMEEN.

IS ONZE BEGROTING TOEKOMSTBESTENDIG?

KOMENDE JAREN ZIJN FORSE INVESTERINGEN NOODZAKELIJK OM DE GROTE ONTWIKKELINGEN BIJ TE HOUDEN. TEGELIJK WETEN WE DAT DE JAS NU AL KRAP IS. DAAROM IS OP BASIS VAN INZICHT IN DE OPBOUW EN WENDBAARHEID VAN DE BEGROTING EEN GESPREK NODIG OVER TARIEFONTWIKKELING.

NIEUWE OPGAVEN IN ONTWIKKELING

KLIMAATADAPTATIE GEBOUWDE OMGEVING

AANPAK NIEUWE STOFFEN

ENERGIETRANSITIE

SAMENWERKING MET DE LANDBOUWSECTOR IN TRANSITIE

CIRCULAIRE ECONOMIE

TEGENGAAN BODEMDALING

Inhoud

Welkom!	3
Wat voor waterschap wilt u zijn?	3
A. Autonome ontwikkelingen	4
1. Waterkoers en 'samen doen'	4
Waterveiligheid	6
2. Hoogwaterbeschermingsprogramma & nieuwe toetsronde regionale keringen	6
Voldoende water	7
3. Toename kosten beheer watersysteem door klimaatverandering	7
4. Samen slimmer invulling geven aan waterbeheer	8
Gezuiverd & Gezond water	9
5. Schoon en gezond water in 2027	9
Genieten van water	10
6. Beleving van waterwerk en -erfgoed met hoogtepunt '2022'	10
Vitale overheidsorganisatie	11
7. Trots en kwetsbaar	11
8. Omgevingswet	12
9. Digitale transformatie	13
10. Verbonden partijen: sturen op afstand	14
B. Nieuwe opgaven in ontwikkeling	15
11. Klimaatadaptatie gebouwde omgeving	15
12. Energietransitie	17
13. Circulaire economie	18
14. Aanpak nieuwe stoffen	19
15. Samenwerking met de landbouwsector in transitie	20
16. Tegengaan bodemdaling	21
C. Toekomstbestendige begroting	22
Onderzoek Toekomst Bestendig Begroten	22
Tariefontwikkeling	23

Welkom!

Wij zijn Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden: uw waterschap met een heel divers beheergebied. Van de hoge zandgronden op de Heuvelrug waar het water diep in de grond zit, via de voormalige moerassen in het Langbroekerweteringgebied, het kleinschalige rivierengebied van de Kromme Rijn, het stedelijk gebied van Houten, Utrecht en Nieuwegein naar de twee verschillende veenweidegebieden in de Lopikerwaard en het Oude Rijngebied rondom Woerden. Deze verschillende gebieden hebben hun eigen dynamiek en zorgen voor heel afwisselend werk aan water.

Lange tijd zorgden we voor veilige dijken, droge voeten en schoon water, maar deze slogan past niet meer in de huidige tijd. Wij willen samen met onze omgeving werken aan leven met water voor een veilige en gezonde leefomgeving. Met de vaststelling van ons Waterbeheerplan Waterkoers in 2016 maakten we de omslag van “zorgen voor... naar samen met....” expliciet. Ook willen we werken ‘met het oog op de toekomst’, waarbij duurzaamheid stevig verankerd is ons werk. Hiervoor zetten wij al onze talenten in. We zetten ons met toewijding en passie in voor goed waterbeheer.

We voelen ons verantwoordelijk voor duurzaam en kostenbewust waterbeheer en geven ruimte om daar samen aan te werken zodat we ook in de toekomst kunnen leven met water.

Dat is uw waterschap: Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden!

Wat voor waterschap wilt u zijn?

Dit ambtelijke overdrachtsdocument is voor u als lid van het Algemeen Bestuur. In dit document agenderen we de onderwerpen die de komende vier jaar om beleidskeuzes zullen vragen. Daarbij schetsen we steeds de stand van zaken tot nu toe en de bestuurlijke aandachtspunten voor de komende tijd. Hierbij gaat het enerzijds om min of meer autonome ontwikkelingen, die ‘tandjes erbij’ vragen, zoals de effecten van klimaatverandering op ons beheer, de digitalisering en de invoering van de Omgevingswet. Maar anderzijds gaat het om nieuwe opgaven, die aansluiten bij de grote transities in de samenleving op bijvoorbeeld het gebied van klimaatadaptatie, energie en vitaal platteland. Met de ondertekening van het Interbestuurlijk Programma hebben ook de waterschappen de ambitie uitgesproken om hierin te investeren en dit als overheden gezamenlijk aan te pakken. Maar uiteraard zullen hierin keuzes gemaakt moeten worden.

Ook proberen we aan te geven hoe dit zich verhoudt tot de opbouw en ontwikkeling van de meerjarenramingen met een doorkijk naar tariefontwikkeling. Met de beschrijving per thema waar we staan en welke keuzes er te maken zijn, én een analyse van de toekomstbestendigheid van onze begroting willen we u de bouwstenen aanreiken om u voor te bereiden op de bestuurlijke keuzes in uw bestuursperiode. Hiermee kunt u bedenken ‘wat voor waterschap wilt u zijn?’

Leeswijzer

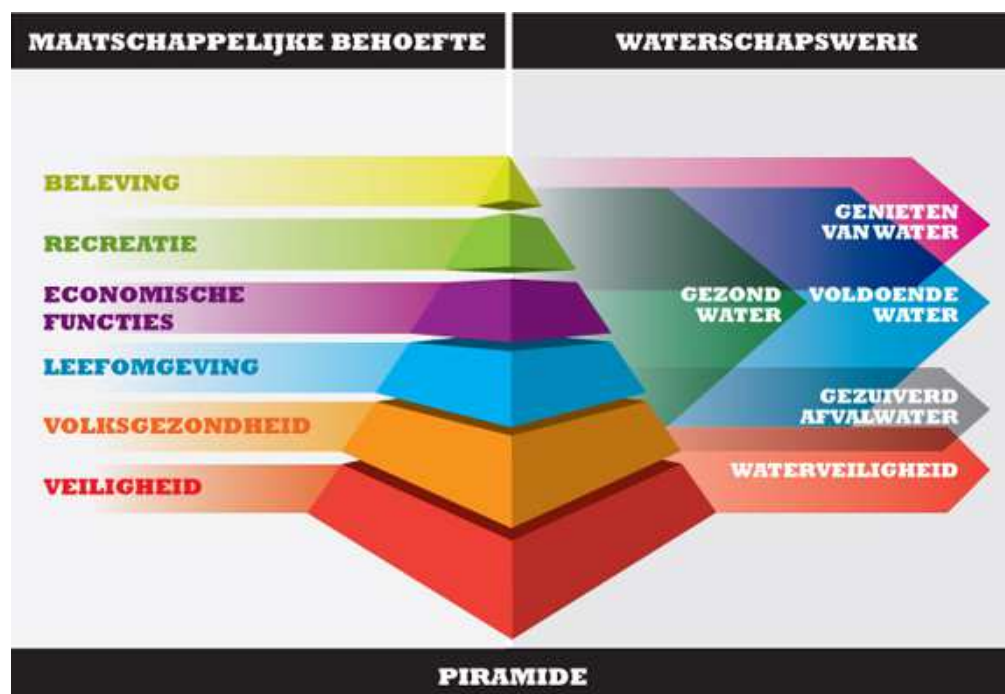
Onderdeel A: autonome ontwikkelingen waar het waterschap op moet inspelen;

Onderdeel B: nieuwe opgaven, waar het waterschap nog meer of minder ambitieus in kan zijn;

Onderdeel C: opbouw van de meerjarenramingen, met een analyse Toekomst Bestendig Begroten.

A. Autonome ontwikkelingen

Aan de hand van de thema's uit de Waterkoers (figuur 1), aangevuld met het thema 'Vitale overheidsorganisatie', lopen we langs een aantal autonome ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen zijn reeds in gang gezet of anderszins onontkoombaar.

Figuur 1. De piramide met Waterkoers thema's en de vertaling naar maatschappelijke behoeften

1. Waterkoers en 'samen doen'

Focus

Het waterschap stelt eens in de zes jaar haar aanpak op hoofdlijnen vast in het wettelijk instrument waterbeheerplan. Met de Waterkoers 2016-2021 hebben we de stap gezet van 'zorgen voor', naar 'samen doen'. Er is geen plan met maatregelen vastgesteld, maar een richting, die samen met onze partners wordt ingevuld op basis van wat nodig is gezien de maatschappelijke ontwikkelingen. Hiermee werken we aan ons doel van het thema vitale overheidsorganisatie 'Maatschappelijke meerwaarde door samen doen'. Ook willen we werken 'met het oog op de toekomst', ofwel duurzaam om onze voetafdrukken te verkleinen. In de komende bestuursperiode moet een nieuw waterbeheerprogramma worden opgesteld, waarin de koers kan worden bijgesteld.

Welke stappen zijn gezet

De Waterkoers beschrijft de inhoudelijke koers voor de periode 2016-2021. Tijdens de uitvoeringsperiode werken we de koers jaarlijks uit in onze plannen, begroting en uitvoering. In Waterkoers heeft HDSR een duidelijke visie en lijn uitgezet over samenwerking en het integraal oppakken van maatschappelijke vraagstukken; het koppelen van onze kerntaken aan maatschappelijke opgaven (piramide, figuur 1). Hiermee is Waterkoers al opgesteld 'in de geest van' de Omgevingswet. Met het opstellen van een Wateragenda voor de omgevingsvisies wordt hieraan een verdere stap gezet (zie ook paragraaf 8 'Omgevingswet').

Aan elk thema zijn doelen (zie tabel) en effectindicatoren gekoppeld waarover we aan u rapporteren. We hebben ook doelen voor de manier waarop we werken (thema 'Vitale overheidsorganisatie'), zeker ook omdat de maatschappij nu andere dingen van een overheid vraagt dan in het verleden.

Tabel. Waterschapsdoelen

THEMA	Doel Waterschap	THEMA	Doel Waterschap (vervolg)
Water-veiligheid	Overstromingen voorkomen	Gezuiverd Afvalwater	Kwaliteit effluentwater passend bij ontvangend oppervlaktewater
	Beperken negatieve effecten overstromingen		Meerwaarde uit afvalwater
Voldoende Water	Waterinfrastructuur op orde houden en brengen	Genieten van water	Vaarrecreant waardeert het watersysteem
	Beperken effecten wateroverlast bij extreme situaties		Waterschapswerken worden beleefd
	Bij watertekort worden essentiële functies voorzien van zoet water	Vitale overheids-organisatie	Werken met oog op de toekomst (duurzaam)
Gezond Water	Schoon en gezond oppervlaktewater		Maatschappelijke meerwaarde door samen doen
	Levendige en veerkrachtige boerensloten		Betrouwbare en servicegerichte overheid
	Gezond en zichtbaar water in de stad		

In 2018 is een evaluatie uitgevoerd van 'samen doen' door middel van interviews met medewerkers, (dagelijks) bestuurders en externe partners. De uitkomst was dat er in alle domeinen meer samenwerking is dan voorheen met andere partijen. Zowel intern als extern werden positieve ervaringen genoemd, maar ook bleek dat een zekere focus miste. Aanbevelingen waren daarom om het waterschap te versterken in het samen doen, onder andere door slim te kiezen in de coalities die het waterschap aangaat, bijvoorbeeld in de ontwikkelingen binnen het Interbestuurlijk programma (IBP). De implementatie van de Omgevingswet is ook een vliegwieltje voor 'samen doen'.

Wat speelt er

Het huidige waterbeheerplan 'Waterkoers' geldt tot eind 2021. De Omgevingswet verplicht de waterschappen tot het opstellen van een Waterbeheerprogramma. Dit speelt in de komende bestuursperiode. Hiervoor zijn, op hoofdlijnen, 3 opties:

1. Voortzetten van het huidige waterbeheerplan 'Waterkoers';
2. Voortzetten van 'Waterkoers' met nadruk op en verdere uitwerking van de 'eigen' opgaven;
3. Voortzetten van 'Waterkoers' met nadruk op en verdere uitwerking van de koppeling van onze kerntaken aan maatschappelijke opgaven.

Op basis van de evaluatie wil het waterschap het 'samen doen' verder versterken, zowel door het versterken van de interne organisatie, als door een meer strategische inzet op samenwerking met partners. De opgaven die op ons af komen zijn dermate groot en complex, dat we samenwerking met andere partijen hard nodig zullen hebben en dat we daarin slim moeten kiezen. We willen via pilots ervaring opdoen met het maaien en of baggeren door agrariërs van primaire watergangen, positie kiezen én coalities zoeken in de grotere opgaven door onder andere klimaatverandering, en meer vormgeven aan participatie met omgeving.

Aandachtspunten voor de komende bestuursperiode

- Sturen in proces en koers van het waterbeheerprogramma (zie ook paragraaf 'Omgevingswet')
- Leren en opschalen van pilots met beheer door agrariërs van primaire watergangen
- Positie kiezen en coalities aangaan voor de grotere (autonome én nieuwe) opgaven
- Visie ontwikkelen op het omgaan met initiatieven van burgers en bedrijven; we zouden meer uitnodigend kunnen zijn

Waterveiligheid

2. Hoogwaterbeschermingsprogramma & nieuwe toetsronde regionale keringen

Focus

De komende jaren heeft HDSR een versterkingsopgave voor de primaire én regionale keringen. De opgave voor onze primaire kering, 53 km Lekdijk tussen Amerongen en Schoonhoven, wordt met het project 'Sterke Lekdijk' uitgevoerd in het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Een regionale kering is een niet-primaire waterkering die is aangewezen op basis van een provinciale verordening en/of is opgenomen in de legger/keur van het waterschap. Met het op orde houden van onze regionale keringen zorgen we voor 'Voldoende water, niet te nat' in de achtergelegen polders. In totaliteit beheert Stichtse Rijnlanden 330 km aan regionale keringen en de verwachting is dat een nieuwe toetsronde tot een nieuwe onderhoudsopgave leidt.

Welke stappen zijn gezet

Voor de Sterke Lekdijk zijn inmiddels vier van de zeven deelprojecten opgestart. Dit grote project heeft veel impact op het waterschap. De projectorganisatie voor de grote projecten en al bestaande projecten is groeiende en in ontwikkeling. Voor een aantal grote projecten zijn teams ingericht volgens het Integraal Project Management-model (IPM), opleidingen gevolgd van het HWBP en er wordt parallel aan de uitvoering een werkwijzer Projecten ontwikkeld om ook de andere projecten op professionele, effectieve wijze uit te voeren, risico-gestuurd.

Voor de regionale keringen zijn normen vastgesteld, die afhankelijk zijn van het risico op economische schade na het bezwijken van de waterkering. De provincies hebben de normen vastgesteld en zien er vervolgens op toe dat het waterschap eraan voldoet. Het op orde houden van onze regionale keringen pakken we programmatisch aan via het groot onderhoudsplan regionale keringen (GOP RWK). Het huidige GOP RWK loopt tot 2021. Om de werkzaamheden van een aantal complexe kadeverbeteringsprojecten goed vorm te geven, is ook hiervoor een IPM-team ingericht en zijn samenwerkingsverbanden met de gemeenten opgestart.

Wat speelt er

De voortgaande klimaatverandering zal mogelijk tot nieuwe opgaven leiden; de samenwerking rond de primaire waterkeringen in het HWBP zal daarom voorlopig niet voorbij zijn.

In 2018 is gestart met een toetsronde voor waterveiligheid voor de regionale keringen. Uiterlijk in 2024 moeten we aan de provincies Utrecht en Zuid-Holland rapporteren over de veiligheidstoestand. Het waterschap kan daarbij nog kiezen hoe we de toestand van de keringen in beeld brengen, met welke meerwaarde voor andere processen binnen het waterschap. De verwachting is dat deze toetsronde leidt tot een nieuwe onderhoudsopgave, waarvoor een nieuw GOP kan worden opgesteld. Over de invulling daarvan zal het waterschap ook de komende jaren al moeten nadenken.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- De overige deeltrajecten van het HWBP Project Sterke Lekdijk zullen worden opgestart. Ook wordt gestart met de eerste planvorming- en realisatieopgave, en gaan we dus de markt betrekken. Daarnaast loopt de reguliere portefeuille van de projectorganisatie door.
- De voortgaande klimaatverandering en eventuele nieuwe opgaven zullen mogelijk doorvertaald moeten worden naar de lopende projecten.

- Voor de toetsronde van de regionale keringen kan het bestuur in 2019 een aanpak kiezen, waarbij meer of minder wordt ingespeeld op vervolprocessen.
- Op basis van de toetsing zal het waterschap vervolgens een bredere afweging moeten maken over de maatschappelijke investeringen in de regionale keringen versus de maatschappelijke baten en eventuele andere oplossingen, zoals watersysteemmaatregelen.

Voldoende water

3. Toename kosten beheer watersysteem door klimaatverandering

Focus

Het waterschap werkt aan verschillende maatschappelijke doelen die uitgedaagd worden door klimaatverandering; waterveiligheid, voldoende water (niet te nat, niet te droog) en gezond water voor mens, plant en dier. De versnelde en verhoogde zeespiegelstijging, veranderingen in de rivierafvoer, droge periodes en hevige regenbuien stellen het waterbeheer op de proef. De stijging in temperatuur heeft daarnaast invloed op biologie in en rond het water, waardoor versnelde en ongewenste groei van organismen kan optreden.

Welke stappen zijn gezet

Met het onderzoek Kosten Waterbeheer in 2016 is geschetst welke veranderingen, onder meer door klimaatverandering, optreden in de verschillende waterthema's en welke financiële consequenties dit heeft. Het zwaartepunt van de kostenontwikkeling ligt bij voldoende water. Het op orde houden van onze watergangen en oevers gaat meer geld kosten door een grotere baggeraanwas, de bestrijding van exoten en het onderhoud van onze natuurvriendelijke oevers. Het tegengaan van wateroverlast en watertekort vraagt aanpassingen in het systeem, betere sturing en gekwalificeerd personeel. Het warmere klimaat zorgt voor meer problemen met waterkwaliteit doordat blauwalgen, kroos en ziekmakende bacteriën harder groeien. Net als bij keringen is het watersysteembeheer georganiseerd via groot onderhoudsprogramma's (GOP's). Voor de stijgende kosten van de benodigde maatregelen is onvoldoende ruimte in de huidige GOP's.

Wat speelt er

De ontwikkeling van het klimaat lijkt sneller te gaan dan gedacht. Daarmee wordt het ook zaak om als waterschap gesteld te staan voor de veranderende opgaven. Juist voor het beheer waar we niet zo'n lange zichtlijn hanteerden, zien we dat we stappen te zetten hebben om bij te blijven met de ontwikkelingen.

Met het veranderende klimaat is het ook de vraag of hetgeen we nu nog als een uitzondering en een calamiteit beschouwen gewoon onderdeel wordt van ons reguliere werk. De duur van de droogteperiode van 2018 geeft te denken over hoe we hier als waterschap mee om moeten gaan. De inzet op calamiteiten gaat ten koste van het reguliere werk. Het frequent optreden van situaties geeft een keuze of we ons hier op gaan inrichten, bijvoorbeeld door voorzieningen aan te leggen op plekken waar we vaak pompen opstellen en de bemensing hier op aan te passen.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- In de komende jaren nemen de kosten op alle vlakken van het waterbeheer toe, mede ten gevolge van klimaatverandering. Het waterschap moet een antwoord hebben hoe hier mee om te gaan in de komende jaren.
- Daarbij moet gekozen worden hoe ver we vooruit willen kijken. Hoe ver willen we gaan in relatie tot de wettelijke opdracht?

- In hoeverre blijft wat wij nu als calamiteit beschouwen een uitzondering of moeten we ons structureel inrichten op werkzaamheden rondom watertekorten en wateroverlast aangezien deze steeds frequenter en langduriger optreden.

4. Samen slimmer invulling geven aan waterbeheer

Focus

Met de Waterkoers 2016-2021 hebben we de stap gezet van 'zorgen voor', naar 'samen doen'. We kijken samen met onze partners naar wat nodig is gezien de maatschappelijke ontwikkelingen, en we maken keuzes in wat het waterschap doet en wat we aan anderen overlaten. Hiermee werken we aan ons doel van vitale overheidsorganisatie 'Maatschappelijke meerwaarde door samen doen'. In het waterbeheer is doorontwikkeling van de samenwerking van lokaal tot bovenregionaal niveau essentieel.

Welke stappen zijn gezet

De Stichtse Rijnlanden is gelegen in een stroomgebied dat zowel aan de kant van waterafvoer (in natte tijden) als aan de kant van wateraanvoer (bij droogte) opgaven kent gelet op de klimaatverandering. Deze opgaven voor de regio zijn groot. En de wederzijdse afhankelijkheid tussen watersystemen maakt dat we die in gezamenlijkheid moeten oppakken. Hiervoor wordt in het kader van slim watermanagement samengewerkt tussen waterbeheerders om het huidige watersysteem optimaal te benutten. Daarnaast worden ook al opgaven opgepakt in een gebiedsoverstijgende aanpak en met externe financiering, zoals de grote projecten Sterke Lekdijk en KWA+ (klimaatbestendige wateraanvoer).

Wat speelt er

Om de ontwikkelingen het hoofd te bieden ontstaan er verschillende sporen. Enerzijds wordt invulling gegeven aan het adaptief en nauwkeuriger kunnen sturen op het waterpeilen. Hiervoor ontwikkelt het waterschap kennis, modellen en software om met meer inzicht in de toestand van het hoofdwatersysteem en op weerverwachtingen invulling te geven aan het peilbeheer. Op perceelsniveau in het veenweidegebied wordt er geëxperimenteerd met het sturen op grondwaterpeilen. Daarnaast wordt gelijktijdig ook gekeken naar het robuuster maken van de systemen voor de beheerbaarheid en om de weersextremen op te vangen. Dit geldt binnen HDSR, maar ook op het schaalniveau van West Nederland. Hier zullen we samen met de regio op zoek moeten naar de beste oplossingen om invulling te geven aan het waterbeheer en deze ook formaliseren. Voor de langere termijn zullen hier ook vraagstukken rondom systeemwijzigingen en grote investeringen in het hoofdwatersysteem van Rijkswaterstaat gaan spelen.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Het samen met agrariërs invulling geven aan het waterbeheer vraagt om loslaten en verantwoordelijk blijven;
- Het samen met de regio invulling geven aan het waterbeheer vraagt om duidelijke bestuurlijke afspraken over verantwoordelijkheden, verdeling van schades, kosten en toedeling van water, maar ook wederzijds vertrouwen om samen te komen tot een optimalisatie voor de regio;
- De opgave voor deze regio voor de komende jaren is om in alle openheid te kijken naar de benodigde grootschalige maatregelen voor een toekomstbestendig West-Nederland met oog voor het gezamenlijk belang.

5. Schoon en gezond water in 2027

Focus

De inzet van het waterschap voor het doel ‘gezond water voor mens, plant en dier’ richt zich op 1) Schoon en gezond oppervlaktewater (doelen KRW en overig water), 2) Levendige en veerkrachtige boerensloten en 3) Gezond en zichtbaar water in de stad. Het waterschap werkt zelf aan waterkwaliteit via de rioolwaterzuiveringen en inrichting en beheer van het oppervlaktewater en stuurt daarnaast op activiteiten van derden. Tot 2021 moet het waterschap met partners KRW-maatregelen voorbereiden voor de 3^e periode (2022-2027), waarmee de KRW-doelen kunnen worden gehaald.

Welke stappen zijn gezet

De Kaderrichtlijn Water verplicht lidstaten om uiterlijk in 2027 te zorgen voor een goede toestand. De doelen voor chemie zijn landelijk bepaald, voor ecologie door de provincies in 2009. We werken nu in de 2^e KRW-periode (2016-2021) aan 10 KRW-maatregelen. De focus ligt nu meer dan in de 1^e periode (2009-2015) op samenwerking met andere partijen en op de kleinere wateren. Mede door de landelijke impuls met de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoet water zetten we sinds 2018 nog sterker in op het stimuleren van agrariërs en werken we aan nieuwe stoffen (ketenaanpak, onderzoek en uitwerken aanpak zuiveringen). Met het uitvoeren van maatregelen liggen we op koers. De recent uitgevoerde watersysteemanalyses maken de resterende opgaven inzichtelijk.

Wat speelt er

In 2021 moeten de KRW-plannen voor de 3^e KRW-periode (2022-2027) worden vastgesteld. Die worden gebundeld tot het landelijke Stroomgebiedbeheerplan (SGBP) dat wordt gerapporteerd aan Europa. Kaders voor dit proces zijn op (inter)nationaal niveau vastgelegd. Een van de afspraken is dat alle maatregelen in 2027 moeten zijn uitgevoerd. Uitstel op basis van ‘disproportionele kosten’ is dan niet meer mogelijk. In 2019 moeten waterbeheerders via ‘gebiedsprocessen’ doelen en maatregelen afstemmen met andere overheden én belangenpartijen. Het waterschap probeert dit sectorale proces zo integraal mogelijk uit te voeren door aan te sluiten op andere initiatieven en processen. Andere lopende zaken zijn het ontwikkelen van instrumentarium om waterkwaliteit goed te borgen in het kader van de Omgevingswet, en het aanpassen van de waterkwaliteitsmonitoring, met meer aandacht voor overig water en samen meten.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- KRW-maatregelen van het waterschap worden in ons waterbeheerprogramma vastgesteld. Omdat in 2027 alle maatregelen moeten zijn uitgevoerd is het van belang om af te spreken (mede via de koepels) wie verantwoordelijk is voor de KRW-maatregelen van derden.
- Een groot deel van de investeringen in de huidige KRW-periode wordt in 2019-2021 uitgevoerd.
- Een redeneerlijn voor ‘disproportionele kosten’ is nodig (afgestemd met onze partners), omdat effectieve maatregelen denkbaar zijn, die we toch ‘te duur’ vinden. Bij de zuiveringen zal de relatie gelegd moeten worden met verwijderen van nieuwe stoffen.
- De komende jaren moeten we instrumentarium ontwikkelen om waterkwaliteit te borgen in de situatie met de Omgevingswet. Daarbij moeten we scherp zijn op verantwoordelijkheden, en ook zaken bij het rijk neerleggen om via generieke regelgeving te blijven doen.
- De toename van exoten en klimaatverandering werkt negatief uit voor waterkwaliteit. We moeten een visie vormen op de relatie met KRW-doelen en het principe ‘geen achteruitgang’.
- We zullen ons moeten inspannen om waterkwaliteit proactief, op tijd, mee te nemen in de grotere transities (energie, klimaatadaptatie en circulaire economie).

6. Beleving van waterwerk en -erfgoed met hoogtepunt '2022'

Focus

Het waterschap wil zich inspannen om de bewoners en bezoekers laten genieten van water, en wil kansen aangrijpen om tegelijkertijd het waterschapswerk zichtbaar te maken en bewustzijn te vergroten. Er is op dit thema relatief veel bestuurlijke ruimte voor de invulling. We hebben als doelen gesteld: 'de vaarrecreant waardeert het watersysteem' en 'waterschapswerken worden beleefd'. Meer in het bijzonder willen we recreatief medegebruik van waterassets stimuleren en watererfgoed behouden en beleefbaar maken. '2022' is daarvoor een belangrijk moment.

Welke stappen zijn gezet

Voor de meeste recreatieve thema's heeft het waterschap een adviserende en faciliterende rol. Wij meten waterkwaliteit op zwemlocaties, overleggen met de sportvisserij en proberen optimale omstandigheden te creëren voor ijsgroei via het ijsprotocol. In onze uitvoeringsprojecten hebben we oog voor recreatief medegebruik en cultuurhistorie. We hebben vele water erfgoed objecten zoals oude dijkpalen en stoomgemalen geïnventariseerd en maken deze zichtbaar op een online kaart. Het vaarwegbeheer is sinds 2014 wel een wettelijke taak van het waterschap. Wij werken aan een soepele doorstroming voor vaarverkeer door regels op te stellen om belemmeringen in de vaarweg tegen te gaan en te handhaven op bijvoorbeeld vaarsnelheden en aanlegplaatsen.

Wat speelt er

In 2022 markeert het waterschap dat het 900 jaar geleden is dat de (Kromme) Rijn bij Wijk bij Duurstede is afgedamd. Maar 2022 gaat over meer dan alleen de dam uit 1122: het belangrijkste doel is om bewoners en bezoekers bewust te maken van de plek waarop ze leven, de betekenis van water in hun omgeving en de invloed die zij zelf op dit alles hebben. Water in het verleden, heden en in de toekomst. In 2022 wil het waterschap dit waterbewustzijn laten ontvlammen door zelf educatieve, cultuurhistorische en communicatieve activiteiten te ontplooien én samen met lokale partijen te organiseren. Het waterschap is namelijk niet de enige die in 2022 groots wil uitpakken. Ook andere organisaties zijn jarig of markeren iets buitengewoons. We sluiten aan bij drie, goed over ons gebied verspreide samenwerkingsgroepen: Utrecht 900 jaar voor het stedelijk gebied, de Oude Hollandse Waterlinie voor het westelijk gebied en de Nieuwe Hollandse Waterlinie voor ons oostelijke deel. Het waterschap wil 'samen doen'!

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Er is veel bestuurlijke ruimte binnen het thema genieten van water. Het waterschap is op dit moment creatief met inzet om waterwerk en –erfgoed zichtbaar te maken en recreatief medegebruik te faciliteren. Voor een uitbreiding op dat vlak is meer financiële ruimte nodig.

7. Trots en kwetsbaar

Focus

De samenleving verandert en vraagt andere dingen van overheidsorganisaties dan in het verleden. Er is sprake van een verandering van taken (uitbreiding met nieuwe opgaven en toename van complexiteit) en van organisatie (meer samen met partners, servicegericht en transparant). HDSR heeft al stappen gezet om zich hierop aan te passen, maar we zijn nog niet klaar.

Welke stappen zijn gezet

Bij veel nieuwe opgaven zoals klimaatadaptatie en omgevingsvisies heeft het waterschap een rol te spelen. Daarbij zijn we nu kritisch op de inzet van mensen en middelen, er wordt gepuzzeld en geprobeerd focus te kiezen. Ook in de beheerpraktijk zien we toenemende eisen aan onze prestaties en tegelijk wordt de onvoorspelbaarheid van de processen door o.a. klimaatverandering groter. Wij proberen hierop grip te houden, met ondersteuning van high-tech systemen met automatische regelingen en bediening op afstand. We hebben de afgelopen jaren de beheerprocessen slim geoptimaliseerd, waarbij we de balans tussen de kwaliteit van onze prestaties en de risico's (op bijv. storingen) hebben verbeterd zonder noemenswaardige kostenstijging. Gevoelsmatig is daarbij, met de voortgaande veranderingen, wel de grens bereikt.

Ook is een organisatieverandering ingezet. Een technische introverte organisatie is niet meer toereikend om de nieuwe uitdagingen aan te gaan. We ontwikkelen tijdens het uitvoeren van de grote (samenwerkings)projecten van beheerorganisatie naar beheer- en projectenorganisatie, met invoering van het IPM-gedachtegoed. Ook is een verandering ingezet naar een netwerk organisatie, waarin medewerkers in verschillende rollen bijdragen aan ons werk en verantwoordelijkheden laag in de organisatie worden gelegd. Dit past ook bij het waterschap, medewerkers van HDSR zijn erg betrokken en hebben passie voor hun werk ('watervuur'). Maar door de toenemende opgaven en complexiteit wordt ook veel van de medewerkers gevraagd, mensen houden veel ballen in de lucht. Daarom is er aandacht voor werkdruk en de mens achter de medewerker, onder andere door uit te gaan van ieders talent, en de OR vanaf het begin een actieve rol te laten spelen in de organisatieverandering.

Wat speelt er

HDSR heeft grote ambities en het gevoel van trots overheerst, toch zijn wij ook kwetsbaar. Er liggen veel uitdagingen op ons pad, die wij met weinig mensen en middelen te lijf gaan. Het is nodig om te kiezen in de coalities om alle opgaven mee aan te gaan én de organisatie daar ook verder op in te richten. En we moeten verder professionaliseren en de interne ondersteuning en procesbeheersing mee laten groeien met de groeiende organisatie en met de autonoom groeiende eisen aan overheidsorganisaties. Er zijn bijvoorbeeld nog flinke stappen te zetten om diverse werkprocessen op orde te krijgen, zoals digitale informatiebeheersing (van begin van processen tot en met digitale archivering), inkoopbeheersing, control en kwaliteit.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Komende jaren zijn forse investeringen noodzakelijk om de grote ontwikkelingen bij te houden. Tegelijk weten we dat de jas nu al krap is. De analyse toekomstbestendig begroten (zie deel C van dit document) geeft inzicht in beschikbare sturingsruimte om extra zaken op te vangen. Als er onvoldoende ruimte is zal dit ook consequenties hebben voor het volume van de begroting.

8. Omgevingswet

Focus

De Omgevingswet treedt in 2021 in werking en is gericht op een goede balans tussen beschermen en benutten van de leefomgeving. De gedachte is dat met een samenhangende visie per regio en meer lokale afwegingsruimte sneller, betere besluiten genomen kunnen worden, met meer draagvlak. Hierbij sluiten de volgende waterschapsdoelen perfect aan: 'maatschappelijke meerwaarde door samen doen' en 'betrouwbare en servicegerichte overheid'. Het waterschap heeft al stappen gezet in de implementatie van de Omgevingswet en dit gedachtengoed, maar de komende periode zullen nog vele nieuwe instrumenten vorm moeten krijgen en is er aandacht voor het samen doen.

Welke stappen zijn gezet

Op diverse thema's wordt op onderdelen al gewerkt via het gedachtengoed van de Omgevingswet. Voorbeelden zijn het uitgangspunt 'ja, mits' in de nieuwe Keur, gebiedsgericht werken in het veenweidegebied, en het werken 'samen met' in de regeling voor bewonersinitiatieven. Aan de feitelijke implementatie werkt het waterschap in drie sporen.

- Op het gebied van 'planvorming' zal het waterschap het waterbelang meer 'stroomopwaarts', in plannen van anderen moeten inbrengen. HDSR heeft daarvoor samen met waterschap Vallei en Veluwe en de Erasmus Universiteit een Handreiking 'Samenwerken aan integrale omgevingsvisies met water' ontwikkeld. Mede daarom heeft ons waterschap een Wateragenda voor omgevingsvisies opgesteld, om onze kennis en ideeën integraal en gebiedsgericht in deze processen te kunnen inbrengen.
- Voor het functioneren als 'één overheid' naar initiatiefnemers ontwikkelt het rijk met de koepels (waaronder de Unie van Waterschappen) instrumenten en werkprocessen. HDSR draagt hier actief aan bij, zoals aan het Digitaal stelsel Omgevingswet (DSO), de Waterschapsverordening en Toepasbare regels.
- Tenslotte werken we aan het op orde brengen van de werkprocessen in onze eigen organisatie zoals het als uitvoeringsorganisatie zelf in een nieuw stelsel aanvragen van benodigde vergunningen, het tot stand kunnen brengen van Projectbesluiten met de vereiste participatie, herintroductie van vergunningverlening en toezicht op Eigen waterstaatswerken en het doorvoeren van centrale standaarden en definities.

Wat speelt er

Veel gemeenten zullen in de komende vier jaar hun omgevingsvisies en –plannen vaststellen. Vanwege de grote vrijheid in het proces én vaststelling moeten we bedenken hoe we willen participeren (alleen ambtelijk of ook bestuurlijk?). En omgekeerd geldt dat ook voor onze eigen processen, zoals het waterbeheerprogramma (willen we dat samen vaststellen met gemeenten?) en de peilbesluitprocessen. Daarnaast zullen we (per deelgebied?) moeten uitwerken welke regels we willen stellen om onze waarden (waterveiligheid, wateraanvoer, ecologie, ...) te beschermen. En afstemmen met medeoverheden waar deze moeten landen (gemeentelijke omgevingsplannen, provinciale verordening en/of onze waterschapsverordening).

De in 2018 vernieuwde Keur is gebaseerd op de Omgevingswetgedachte en is de opmaat naar de Waterschapsverordening. Aan de Waterschapsverordening zijn ook de toepasbare (digitale) regels direct verbonden. Beide instrumenten zijn momenteel in ontwikkeling. De Omgevingswet kan alleen functioneren met het beschikbaar stellen van informatie over de leefomgeving. Daartoe is er het DSO waarmee ons waterschap de komende jaren de gevraagde informatie gaat aanbieden en leveren. Om dit operationeel te maken zijn forse inspanningen en middelen nodig.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- We moeten kiezen welke rol we willen spelen bij het proces en de vaststelling (willen we mee ondertekenen?) van omgevingsvisies en plannen.
- Ontwikkelen hoe wij als waterschap onze participatie processen inrichten, bijvoorbeeld bij het waterbeheerprogramma, peilbesluiten en Projectbesluiten).
- Vaststellen van een Waterschapsverordening met Toepasbare Regels met incorporatie van de - tot dan toe - Rijksregelgeving over waterkwaliteit ('de bruidsschat').
- We moeten als overheden gezamenlijk op tempo blijven in het digitaliseren en operationaliseren van dienstverlening en gegevensbeheer in de keten van initiatieven van derden.

9. Digitale transformatie

Focus

We hebben forse inspanningen te leveren om als overheid bij te blijven in de steeds verdergaande automatisering en informatiedeling in de samenleving. Daarnaast moeten we ons ontwikkelen om digitalisering in te zetten voor waterbeheer. De Stichtse Rijnlanden wil een betrouwbare en servicegerichte overheidsorganisatie zijn en werkt aan het bieden van goede service en aan transparantie en toegankelijkheid. Dit omvat meerdere facetten, maar digitale transformatie is hier onlosmakelijk mee verbonden: het transformeren van uitvoeringsprocessen en (maatschappelijke) producten met en door de inzet van ICT.

Welke stappen zijn gezet

Het waterschap is een achterstand aan het wegwerken op het vlak van digitalisering. Hiervoor hebben we onze hardware vervangen, brengen we software en applicaties bij de tijd, waarbij we deze applicaties zoveel mogelijk standaardiseren en waar mogelijk in aantal beperken. En, om niet over een paar jaar weer tegen een achterstand aan te kijken, hebben we de vervanging van hardware en software programmatisch begroot. Zo zetten we stappen op weg naar een digitaal volwassen organisatie, maar we zijn er nog niet.

Wat speelt er

Stichtse Rijnlanden is nu tegelijkertijd bezig met het verleden, het heden als met het groeien naar de toekomst. In het wegwerken van achterstanden (verleden) hebben we nog een aantal grote stappen te zetten, waaronder de overstap naar windows10 als operating platform in 2019. Dit is een hele grote operatie. Daarnaast moeten we (heden) blijven werken aan een goed beheerniveau (strijd tegen het verval), en bijblijven in het peloton van overheidsorganisaties met tal van wettelijke vereisten, zoals het Digitaal Stelsel Omgevingswet, Archiefwet en de Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen (BIWA). De sectorscan uit 2017 laat zien dat de waterschappen nog maar 30% hebben gerealiseerd van wat wettelijk verplicht is. De sectorscan stelt dat het organiserend vermogen omhoog moet, samenwerking noodzakelijk is en de 'Baseline Basis' op orde gebracht moet worden. Tenslotte werken we aan een toekomst met datagedreven werken, open data, samenwerking in de keten en nieuwe technologieën in ons primaire werk.

Kern van de digitale transformatie is dat deze leidt tot nieuwe dienstverlening, producten in andere verschijningsvormen en (soms radicaal) andere procesvoering. Om dit te kunnen benutten is digitale vaardigheid van medewerkers nodig. Niet alleen als 'gebruikers', maar vooral als vernieuwers van het eigen vak en procesvoering, vanuit het zien van toegevoegde waarde van vernieuwing met ICT. Dit is bij HDSR, net als bij de andere overheden, een belangrijk aandachtspunt. Transformatie van ons werk met ICT vraagt om een goede IT beheerorganisatie en ook relatief meer IT-georiënteerd personeel in de vakdisciplines zelf. Dit is nodig om te komen tot een organisatie die minder kwetsbaar is, en waarbij het imago en de publieke waarde van de organisatie zal toenemen.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Het aandeel IT en databeheer in de exploitatie zal voorlopig nog blijven groeien. Deels zullen de toenemende kosten enigszins gedempt worden door de groeiende samenwerking in Het Waterschapshuis, waar kosteneffectief aan ICT wordt gewerkt. Daarmee is het 'minder meer'.
- De ontwikkelingen in digitalisering bij overheidsorganisaties gaan snel. De uitdaging wordt om beheerst door te groeien naar een digitaal volwassen overheidsorganisatie, met vernieuwingskracht vanuit de vakdisciplines en een beheersbaar ICT- / applicatielandschap met een adequate IT-beheerorganisatie.
- Ook is voldoende speelruimte nodig om de mogelijkheden van nieuwe technologieën te laten werken voor ons waterschap.

10. Verbonden partijen: sturen op afstand

Focus

Het waterschap is de samenwerking aangegaan in diverse samenwerkingsverbanden op verschillende onderwerpen, de zogenaamde verbonden partijen. Het aangaan van samenwerkingsverbanden levert schaalvoordelen en financiële of kwaliteitsvoordelen op. Hiermee werken we aan ons doel van vitale overheidsorganisatie 'Maatschappelijke meerwaarde door samen doen'.

Welke stappen zijn gezet

We werken onder meer in samenwerkingsverbanden aan het muskusrattenbeheer, de monitoring van de waterkwaliteit (Aqun), het innen van de belasting (BghU), de informatie- en communicatietechnologie (Het Waterschapshuis) en aan het archiefbeheer (RHC Rijnstreek en Lopikerwaard). Deze verbonden partijen zijn meestal publiekrechtelijke organisaties waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft; er zijn ook enkele privaatrechtelijke, zoals bijvoorbeeld de Unie van Waterschappen en de STOWA. Het waterschap hanteert een afwegingskader bij het aangaan van een mogelijk samenwerkingsverband.

Wat speelt er

In de afgelopen bestuursperiode was er bij sommige verbonden partijen een financiële opwaartse druk. Dit zal bij Het Waterschapshuis voortgaan, waarmee de extra kosten voor HDSR deels kunnen worden opgevangen. Het algemeen bestuur heeft momenten en ook tools om te sturen in de keuze voor een samenwerkingsverband en over de gang van zaken 'tijdens de rit'. Een recent Rekenkamerrapport laat zien dat het algemeen bestuur de informatievoorziening over de verbonden partijen als onvoldoende ervaart om deze sturing effectief vorm te kunnen geven. Hier ligt ook een taak voor het algemeen bestuur om actief om deze informatie te vragen en de bestaande beïnvloedingsmogelijkheden, met name op basis van de Wet op de gemeenschappelijke regelingen (Wgr), beter te benutten.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Als bestuur op afstand werken aan een goede informatievoorziening, door goed gebruik te maken van de reeds beschikbare informatie over de betreffende samenwerkingsverbanden.
- De informatievoorziening meer toegankelijk maken en investeren in de relatie met verbonden partijen, met name de partijen die de publiekrechtelijke rechtsvorm hebben van een gemeenschappelijke regeling, bijvoorbeeld door die partijen jaarlijks uit te nodigen om een toelichting te geven op hun taakuitvoering en de verwachte ontwikkelingen daarin.

B. Nieuwe opgaven in ontwikkeling

De nieuwe opgaven zijn grofweg de onderwerpen waarover afspraken gemaakt worden in het Interbestuurlijk Programma. En ook komen ze terug in de Wateragenda, die het waterschap heeft opgesteld om in de omgevingsvisies van de provincie en gemeenten in ons beheergebied een actieve rol te spelen. Deze thema's zijn zeker niet geheel nieuw. Voor al deze thema's geldt dat de trein al wel rijdt, maar dat er nog wel stevige keuzen te maken zijn in de mate waarin het waterschap hierop wil inzetten (meer of minder ambitieus of innovatief), en op welke manier (meer leidend of volgend, en met welke partners). Dit heeft uiteraard consequenties voor de inzet van capaciteit en middelen.

11. Klimaatadaptatie gebouwde omgeving

Focus

Klimaatverandering zorgt voor meer kans op overstromingen, wateroverlast bij extreme piekbuien en langdurige droogte en hitte. Conform het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie moeten overheden, bedrijven en bewoners maatregelen nemen om deze negatieve gevolgen te voorkomen. Het waterschap werkt aan het tegengaan en beperken van gevolgschade van overstromingen en aan voldoende en gezond water via investeringen en beheer van waterinfrastructuur. Daarnaast sturen we ook op maatregelen van derden (effect indicator: 'gemeenten en bewoners zijn bewust van risico's en nemen maatregelen'). Het waterschap kan kiezen waar we het meest op inzetten.

Welke stappen zijn gezet

Sinds 2016 werkt het waterschap met zeven andere Utrechtse overheden en de Veiligheidsregio Utrecht in de Coalitie Ruimtelijke adaptatie (CRA). In 2018 hebben de 14 gemeenten binnen het lopende samenwerkingsverband in de afvalwaterketen (Winnet) samen met de provincie en HDSR een klimaatstresstest uitgevoerd: Een eerste stap om de kwetsbaarheden door klimaatverandering in beeld te brengen. Op de eerste klimaattop (november 2018) is afgesproken om vanaf juli 2019 de krachten te bundelen met Winnet. Hierdoor zal de Coalitie formeel zijn uitgebreid naar alle 14 gemeenten in ons beheergebied. In een nog breder samenwerkingsverband (ook Platform Water Vallei & Eem + een aantal Utrechtse gemeenten daarbuiten + Rijkswaterstaat) is begin 2018 een bestuurlijke intentie getekend voor het beperken van de gevolgen van overstromingen.

Wat speelt er

Er is steeds meer aandacht voor klimaatadaptatie door toenemend urgentiebesef. Met het bestuursakkoord Klimaatadaptatie (november 2018) is besloten om 600 miljoen euro vrij te maken om direct aan de slag te gaan. Hiervan moet 300 miljoen door de regio worden opgebracht, dus ook van de overheden in deze regio. Het is urgent om juist nu klimaatadaptatie maatregelen door te voeren omdat er zoveel gebouwd en ontwikkeld wordt. Er zijn grote bouwopgaven, de energietransitie wordt uitgevoerd, én er is een fase van economische groei. *'Het planologisch moment is nu'*.

Met de Provincie Zuid-Holland is in dit kader door overheden én marktpartijen in de bouwsector een convenant getekend (oktober 2018) om de bouwopgave klimaatadaptief uit te voeren. Een dergelijk convenant kan ook in Utrecht worden opgesteld, waarbij eigenaarschap van de provincie essentieel is. Om de overheden in Utrecht te stimuleren aan de slag te gaan, kunnen we wellicht onze eigen [Impulsregeling Klimaatadaptatie in de Stad](#) (450K per jaar) benutten door bijvoorbeeld de toekomstige rijksbijdrage aan deze regio via dit instrument te alloceren. Tot slot doet de regio Utrecht mee met een LIFE-IP voorstel voor EU-financiering voor klimaatadaptatie.

Vanaf 2019 gaan de overheden in de regio aan de slag met de vervolgstap na de Klimaatstresstest: de risico dialogen, beleidsimplementatie bij gemeenten en uitvoering van projecten. Hierbij wordt een intensiever beroep gedaan op kennisontwikkeling en medefinanciering door het waterschap.

HDSR bereidt intern een programma voor over klimaat (waar de wateropgave wateroverlast, Deltaprogramma Zoetwater en Bestuursakkoord Klimaatadaptatie/Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie samen worden opgepakt). Daarnaast heeft HDSR het initiatief genomen om het watertoetsproces te verbreden tot een interactieve klimaattoets.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Bestuurlijk agenderen van het onderwerp lukt goed, maar concrete stappen naar uitvoering gaat nog niet erg snel in deze regio. We moeten onze positie bepalen en strategie kiezen op een sterkere inzet bij regionale trajecten en netwerken zoals de Actie Agenda Woningmarkt, de Ruimtelijke Energie Strategie en U10.
- Binnen het landelijke Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie wordt gewerkt met werkregio's. Alleen voor Utrecht is er nog niet zo'n formele bovenregionale samenwerking, die goed is aangesloten op de landelijke ontwikkelingen. We moeten verkennen of de samenwerking van Winnet en Coalitie Ruimtelijke Adaptatie die plaats kan invullen.
- Conform het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie moet het waterschap ook investeren en maken we als regio kans op rijkssteun. Het waterschap moet een strategie bepalen op de inzet op projecten en instrumentarium.
- Ruimtelijke Adaptatie maatregelen van het waterschap zullen in ons waterbeheerprogramma worden vastgelegd via een nog op te stellen nieuw programma. Maar ook bij dit onderwerp is van belang om af te spreken wie de maatregelen van derden vastlegt. Dat is nu extra van belang als we dit in de omgevingsvisies willen doen of aan willen koppelen aan de energietransitie (zie volgende paragraaf).

Samenwerken aan de nieuwe opgaven (www.interbestuurlijkprogramma.nl)

12. Energietransitie

Focus

Het waterschap zet forse stappen om zelf energieneutraal te worden. Daarnaast faciliteert het waterschap winning van energie uit water en eigen assets ten behoeve van een energieneutrale regio.

Welke stappen zijn gezet

Het waterschap voorziet met de slibvergisting op rwzi Nieuwegein en het zonnepark De Bilt in 12% van zijn eigen elektriciteit. De ambitie is 40% eigen energie in 2020 en 100% in 2040. Deze ambitie volgt de ambitie van de Unie van Waterschappen, die geldt voor het totaal van waterschappen. Voor het totaal aan waterschappen is het huidige percentage energieopwekking 34%. In gang gezet zijn projecten als vergisten van berm- en slootmaaisel (18%), zonneweide Meijwetering (1%), andere zonneweides op of direct naast rwzi's (1-2%) en zon op daken (0,2%). Windenergie op onze rioolwaterzuiveringen (16%) en weer zelf vergisten van al ons zuiveringsslib (24%) kan invulling geven aan onze ambities. Verkenningen daarvoor zijn gestart, en worden mede uitgewerkt in de lange termijn slibstrategie.

Het waterschap werkt naast de eigen ambitie ook aan de ambitie van een energieneutrale regio. Thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) en afvalwater (TEA) heeft daarbij een grote potentie. TEO kan mogelijk 40% van de nationale warmtevraag in de bebouwde omgeving voorzien, kost minder ruimte dan zonnepanelen of windenergie en kan tegelijk ook hittestress tegengaan. Het waterschap onttrekt zelf warmte uit gezuiverd afvalwater op de rwzi Utrecht ten behoeve van 10.000 woningen (equivalent van 80% van onze eigen energie behoefte). En we wijzen initiatiefnemers op de grote potentie van energie uit oppervlaktewater (TEO).

Ons waterschap is samen met andere partijen (verbonden in RES U16) bezig de totale potentie van energieopwekking in kaart te brengen. Er zijn nog veel onduidelijkheden over vorm en status van een 'regionale energiestrategie' (RES) en het uiteindelijke 'bod' aan het rijk, maar toch gaan we nu al vol dit proces in.

Wat speelt er

Om op termijn energieneutraal te worden, is nodig:

- zwaardere inzet op organiserend vermogen op o.a. windenergie;
- ontwikkeling strategie op het zuiveringsslib (kosten, inzet op energie en/of grondstoffen);
- discussie over formele verruiming van de waterschapstaken naar energie en CO2 reductie;
- ruimere mogelijkheden om als energieleverancier op te treden;
- uitspraak over rol die het waterschap wil spelen bij aquathermie (TEO en TEA).

Mogelijk dat de belasting op CO2 uitstoot ons meer direct gaat raken, waardoor kosten van bedrijfsvoering hoger worden. En de regio zal mogelijk via de RES U16 verwachten dat het waterschap zwaarder inzet op alle beschikbare assets en middelen, dus bovenop de eigen ambitie.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Ambitie voor energieneutraliteit omzetten naar concrete plannen. Dit vraagt aandacht voor het organiserend vermogen om het naast pragmatisch ook systematisch op te pakken.
- De aandacht voor opwekking van energie staat op gespannen voet met de hoofdambitie ten aanzien van het klimaatvraagstuk: CO2 uitstoot reduceren. CO2 uitstoot vindt onder andere plaats bij opwekking van energie, maar ook bij het behandelen van afvalwater, uitvoeren van waterschapswerken, mobiliteit van medewerkers en toeleveranciers, en oxidatie van veen in het veenweidegebied.

13. Circulaire economie

Focus

Een circulaire economie is een antwoord op:

1. Het steeds schaarser worden van sommige grondstoffen;
2. De milieu schade, waaronder CO₂-uitstoot, die ontstaat bij de winning van grondstoffen;
3. En de milieu schade die ontstaat door de afvalproductie.

Het waterschap wil het gebruik van primaire grondstoffen en de afvalproductie verminderen en (financiële) waarde creëren. Dit doet het waterschap onder andere door grondstoffen te winnen uit (afval)waterstromen en zijn waterschapswerken uit te voeren volgens de *aanpak duurzaam grond-, weg- en waterbouw* (DGWW).

Welke stappen zijn gezet

Het waterschap werkt veelal samen aan een veelheid aan initiatieven. Zo werken we samen met (nuts)bedrijven, particuliere investeerders en andere overheden in de regio aan het opwekken van biogas en een voor biologische teelt nuttig restproduct uit berm- en slootmaaisel. We werken in een ander verband samen aan AquaFarm, waarbij via natuurlijke processen grondstoffen voor bijvoorbeeld parfum, medicijnen en bouwmaterialen worden teruggewonnen. Om van proef/pilot uit te groeien tot een volwaardige winning en toepassing lopen we tegen belemmeringen aan. Zo worden bepaalde grondstoffen nog gezien als afvalstoffen en leidt samenwerking met niet-overheden een discussie over mogelijke staatssteun op.

Bij het ontwikkelen, aanbesteden en uitvoeren van waterschapswerken is HDSR gestart met een tiental projecten waar naast Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) ook al in idee en uitwerkingsfase gekeken wordt naar concrete toepassingen op het gebied van circulair. Zo is dat bijvoorbeeld toegepast bij de vernieuwing van het waterschapskantoor.

Wat speelt er

Om de taak 'grond-, weg- en waterbouw' circulair uit te voeren, zijn *Circulair ontwerpen* en *Circulair inkopen en aanbesteden* belangrijk. Als publieke opdrachtgever wil het waterschap borgen dat producten of materialen een circulaire levensloop hebben. Hierbij gaat het om de drie principes van biobased, hernieuwbaar en levensduurverlengend. Circulair inkopen begint met circulair opdrachtgeverschap: van opgave tot en met beheer en onderhoud (en sloop).

De stap naar circulair denken is ook in het afvalwater gezet, maar moet verder doorgevoerd worden. Door niet alleen bepaalde elementen in het afvalwater als grondstof te zien, maar door veel meer uit het water te halen en het water zelf ook weer als grondstof te gebruiken. In projecten als AquaFarm wordt verkend om hoogwaardige producten te realiseren. Op de nieuwe zuivering Utrecht kan uit het Nereda-zuiveringsproces de lijmstof Kaumera worden gewonnen. Dit kan toegepast worden als bijvoorbeeld grondstof voor het coaten van papier en waterafstotend maken van kleding.

Aandachtspunt voor de doorontwikkeling van grondstoffen uit afvalwater is de verwaarding van de producten. Dit geldt ook voor water als grondstof.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Hoe kan het circulaire denken landen in alle facetten van het waterschapswerk?
- Hoe verhoudt de inzet van het waterschap op CO₂ reductie via circulair denken zich tot de inzet op de energietransitie?
- Verwaarden van water naar energie of grondstoffen: reductie maatschappelijke kosten of verdienmodel?

14. Aanpak nieuwe stoffen

Focus

In de Voorjaarsnota 2017 is besloten om gedurende vier jaar geld vrij te maken voor een aanpak van medicijnresten, microplastics en andere microverontreinigingen. Deze stoffen horen niet thuis in het oppervlaktewater. Om emissies van deze stoffen terug te dringen, zet HDSR in op bronaanpak en onderzoek naar aanvullende zuiveringstechnieken. Hiermee werken we aan het doel gezond water voor mens, plant en dier.

Welke stappen zijn gezet

In 2018 is gewerkt aan een value case 'Aanvullende zuivering voor microverontreinigingen op rwzi Houten' binnen een community of practice met daarin 12 waterschappen. Daarnaast is onder de Samenwerkingsagenda met de provincie Utrecht en de andere inliggende waterschappen ook gewerkt aan een programma voor de aanpak van microverontreinigingen binnen de provincie Utrecht met daarin aandacht voor aanpak op verschillende stappen in de keten. In het kader van de bronaanpak dragen we bij aan de bewustwording rond plastic afval en microplastics. Daarvoor zijn we partner van de Plastic Whale, die het eerste half jaar van 2019 in Utrecht staat, en waarbij diverse publieksacties worden georganiseerd.

Wat speelt er

De aanwezigheid van niet genormeerde microverontreinigingen in het oppervlaktewater (ook wel nieuwe stoffen genoemd) is al langer onderwerp van de maatschappelijke en politieke discussie. Specifiek aandacht is er voor het onderdeel 'medicijnresten'. Gezien de vergrijzing en klimaatverandering is de verwachting dat concentraties medicijnresten in oppervlaktewater in de nabije toekomst gaan toenemen. De politieke druk vanuit de Tweede Kamer richting de waterschappen om te gaan zuiveren op microverontreinigingen zal blijven aanhouden. In die beweging zijn er mogelijk dwarsverbanden te maken met zoetwatervraagstukken en circulariteit, door het afvalwater niet langer als afval maar als grondstof te zien. Het andere spoor in de aanpak van micro's blijft echter ook relevant, de bronaanpak. Dit ligt echter veelal ver buiten de reguliere taken van het waterschap. En de vraag is welke inzet het waterschap hierop wil plegen. Aanknopingspunten zijn er wel met omgevingsvisies; de gezonde leefomgeving.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Welke rol ziet het waterschap voor zichzelf weggelegd in de aanpak van nieuwe stoffen?

15. Samenwerking met de landbouwsector in transitie

Focus

De landbouw heeft de opgave om te veranderen naar een economisch krachtige sector, die bijdraagt aan de klimaatopgave en een leefbaar en gezond landelijk gebied. De landelijke keuze voor kringlooplandbouw biedt goede kansen voor waterkwaliteit. Daarnaast zal klimaatverandering ook voor de landbouw grote gevolgen hebben door de grotere kans op wateroverlast en –tekort, en zullen er maatregelen nodig zijn om dit tegen te gaan. De vraag is welke rol het waterschap wil spelen om de waterschapsdoelen te bereiken.

Welke stappen zijn gezet

Met de huidige KRW-maatregelen zoekt het waterschap vanuit het programma gezond water al sterk de samenwerking op met agrariërs en worden zij succesvol (deels met Europese subsidie) gestimuleerd tot kringlooplandbouw en aangepast beheer voor levendige boerensloten. Op het gebied van wateroverlast wordt geëxperimenteerd met blauwe diensten voor het accepteren daarvan; op het gebied van watertekort worden de mogelijkheden verkend. In 2019 voeren we vanuit een aantal thema's gesprekken met 'stakeholders'. Daarbij zoeken we de samenwerking zoeken met de LTO en agrarische collectieven, onder andere via het 'Deltaplan Agrarisch Waterbeheer' (DAW). Het waterschap heeft bijgedragen aan het opstellen van de landbouwvisie van de provincie Utrecht, met als pijlers onder andere circulair, natuurinclusief en klimaatneutraal.

Wat speelt er

In de visie van het Ministerie van LNV staat kringlooplandbouw centraal. In de visie ontbrak het nog aan aandacht voor klimaatadaptatie, maar voor dit thema is wel groeiende aandacht. Dit geldt ook voor biodiversiteit. Er zijn wederom kansen voor de wateropgaven in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, dat nu ontwikkeld wordt. Daarbij wordt door o.a. waterschappen gelobbyd voor een slimmere inzet dan in de huidige periode, waarbij het voor kleinere initiatieven nauwelijks mogelijk is om aan alle administratieve regels te voldoen. De provincie Utrecht legt voor de verdere uitwerking van haar landbouwvisie de bal bij andere partijen. Door landbouw- en natuurpartijen wordt dit ook opgepakt, maar dat proces is nog zoekend. Voor de wateropgaven is het wel van belang dat ze in deze processen een plaats krijgen. De vraag is dus welke inzet het waterschap hierbij kiest.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Het waterschap moet kiezen hoe actief het zich wil opstellen bij omgevingsvisies en –plannen, en bij stimulering en eigen investeringen, in het vertalen van onze kennis en ervaring naar maatregelen voor een duurzame, klimaatrobuuste landbouw.

16. Tegengaan bodemdaling

Focus

Bodemdaling in veenweidegebieden is momenteel een maatschappelijk thema vanwege de vrijkomende CO₂. Voor het waterschap stond het al een tijd op de agenda omdat voorzien werd dat bij ongewijzigd beleid de waterbeheerkosten op termijn niet meer op te brengen zijn. Dit sluit aan bij het waterschapsdoel 'Waterinfrastructuur op orde houden' (indicatoren: Functies zijn bediend met passende waterhuishouding en Watersysteem kan tegen een stootje). De vraag met alle landelijke aandacht is hoe wij onze rol de komende jaren zien.

Welke stappen zijn gezet

In 2016 heeft het waterschap vooruitlopend op andere partijen een position paper vastgesteld, waarmee ons beleid gericht werd op 25% minder peilindexatie. Dit is een realistische ambitie voor de komende decennia. Vervolgens heeft het waterschap ingezet op pilots met onderwaterdrainage, en een stimuleringsregeling. Met succes, want de projecten konden rekenen op positieve reacties van de agrariërs tot de Europese Commissie. En het drukdrainage project in Spengen 'boer aan het roer' won de Waterschapsinnovatieprijs 2018.

Wat speelt er

Vanwege de relatie met klimaat staat dit onderwerp veel hoger op de agenda. Landelijk wordt gesproken over ambities, die veel verder gaan dan onze position paper, om aan de Parijs-afspraken te voldoen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de ruime ondersteuning door het rijk van het project Klimaatslimme landbouw. In toenemende mate wordt het waterschap gevraagd om meer te doen, en dit verder uit te rollen. De provincie Utrecht heeft recent een visie op bodemdaling vastgesteld waarbij zij inzet op een transitie in 3 typen gebieden (1 omvorming van functies, 2 remmen bodemdaling bij huidige functie met onderwaterdrainage en 3 meer peilaanpassingen bij huidige functie). Net als bij de landbouwvisie wordt voor de uitwerking wel naar 'het gebied' gekeken. Een andere ontwikkeling is dat de Rabobank bezig is met voorbereiden van een fonds, voor verdere investeringen. Naar verwachting wordt voor een deel van de financiering ook naar overheden gekeken.

Aandachtspunten voor komende bestuursperiode

- Er wordt gevraagd om nog meer in te spelen op bodemdaling (minder peilindexatie), wat ook gevolgen heeft voor onze andere wateropgaven: wateroverlast (want minder berging) en waterbeschikbaarheid. Het waterschap moet een visie ontwikkelen waar het wel en niet op wil inzetten.
- In de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) wordt de richting naar 'functie volgt peil' neergezet. Dit moet wel via regionaal maatwerk, samen met belanghebbenden ingevuld worden. Dat betekent dat er veel ruimte is om hierin te sturen als waterschap. Het waterschap moet kiezen welke rol zij neemt.

C. Toekomstbestendige begroting

In de Begroting 2019 van HDSR wordt gesteld dat de jas krap is. De ontwikkelingen zoals beschreven bij onderdeel A en B leiden tot opwaartse druk op de investeringen en de exploitatie. Over de orde van grootte is nauwelijks een indicatie af te geven, omdat dit erg afhankelijk is van nog te maken keuzes. Daarnaast loopt in de huidige meerjarenbegroting een aantal incidenteel meerjarige beleidsprogramma's af, bijvoorbeeld op het gebied van veenweide, gezond water en duurzaamheid. Bij de komende voorjaarsnota's en begrotingen moet het algemeen bestuur besluiten over het al dan niet voortzetten van deze programma's en de daarvoor noodzakelijke dekking.

Keuzes op bovengenoemde onderwerpen in de komende bestuursperiode krijgen hun effect in de begroting. De huidige meerjarenbegroting laat zien dat er, ondanks aflopend meerjarig incidenteel beleid, een krapte zal zijn in de komende jaren. Dit lijkt op gespannen voet te staan met het feit dat in de afgelopen jaren bij de jaarrekeningen steeds opnieuw bleek dat er een groot positief resultaat was. Een belangrijk deel van dat positieve resultaat werd keer op keer veroorzaakt door hogere belastingopbrengsten dan geraamd en door rentewinst als gevolg van de herstructurering van de leningenportefeuille. Enkele jaren geleden waren er ook overschotten op personeel. De laatste jaren wordt echter duidelijk dat de begroting voor personeelskosten begint te knellen.

Om keuzes te kunnen maken is het nodig om inzicht te hebben in de sturingsruimte. Er zijn elementen in de huidige begroting die minder direct te beïnvloeden zijn of die van buitenaf doorwerking hebben. Ter illustratie; van de 132 miljoen euro aan kosten in de begroting van 2019 heeft 34 miljoen betrekking op rente en afschrijvingskosten. Deze kosten zijn niet op korte termijn te beïnvloeden. De overige kleine 100 miljoen zijn voor het overgrote deel nodig voor de uitvoering en het werkend houden van de water- en zuiveringssystemen. Ook daarbinnen is de wendbaarheid klein om andere of aanvullende keuzes te kunnen maken. Wat exact die wendbaarheid wel is, valt op voorhand lastig te zeggen. Daarom wordt de begroting van HDSR tegen het licht gehouden.

Onderzoek Toekomst Bestendig Begroten

Het waterschap voert een onderzoek uit naar toekomstbestendig begroten, waarbij een analyse gedaan wordt van de opbouw, Ausgangssituatie en ontwikkeling van de begroting en bijbehorende meerjarenramingen. Het rapport Toekomst Bestendig Begroten wordt naar verwachting eind maart opgeleverd. Dit zal de ingrediënten bevatten voor de ontwikkeling van een visie op de komende begroting en bijbehorende meerjarenramingen, alsmede op de tariefontwikkeling. Met het onderzoek willen we het AB handvatten geven bij besluitvorming over de toekomstige begrotingen.

Het onderzoek wordt langs 3 sporen uitgevoerd.

- A. Hoe wendbaar is de begroting van HDSR? Welk deel van de HDSR begroting is beïnvloedbaar en welk deel niet?

De beïnvloedingsmogelijkheden van de begroting van HDSR zijn afhankelijk van de draaiknoppen die horen bij de verschillende activiteiten. De begroting van HDSR is opgebouwd uit programma's binnen de thema's Veiligheid, Voldoende water, Gezond water en Bestuur, middelen en maatschappij. Per programma worden voor de verschillende activiteiten (onderdelen), inzichtelijk gemaakt welk deel betrekking heeft op de verschillende lagen van de piramide van maatschappelijke functies; Veiligheid, Volksgezondheid, Leefomgeving, Economische Functies, Recreatie en Beleving. Dit vanuit de premisse dat de wendbaarheid van de uitgaven in het kader van beleving groter is dan bij veiligheid. Daarmee wordt per programma inzichtelijk wat de wendbaarheid van de begroting is en waar budgettaire gezien de keuzemogelijkheden liggen.

- B. Hoe gevoelig is de begroting van HDSR? Wat zijn de effecten op de begroting als externe factoren de kosten vergroten (gevoeligheidsanalyse)?

In de begroting van HDSR zijn posten die exogeen bepaald worden, waarbij HDSR geen invloed heeft op de omvang ervan. Te denken valt aan echt harde exogene factoren en zachte exogene factoren die meer in de sfeer van risicobeheersing liggen (zie tabel). De gevoeligheidsanalyse biedt inzicht in de gevolgen van deze posten binnen de begroting. Daarmee kunnen beleidsmatige keuzes worden gemaakt.

Harde exogene factoren	Zachte exogene factoren
Rente	Solidariteitsbijdrage HWBP
Inflatie / indexatie (prijsstijgingen bv. aanneemsommen)	Extremer weer (klimaat) calamiteiten komen vaker voor
Loonsommen (cao en volume)	Ontwikkeling verbonden partijen
Energiekosten	Regelgeving Brussel (bv aanscherpen milieu eisen)
Regelgeving (bv effluentnormen)	
Omvang risico's	
Omgevingswet	

- C. Is de begroting gedegen en toekomstbestendig opgebouwd? Hoe transparant is de onderbouwing van begrotingsreeksen? Zijn de relaties tussen posten logisch en consistent? De begroting van HDSR heeft de laatste jaren vooral in het teken gestaan van grote projecten. Met name de investeringsbegroting is gegroeid. De toenemende investeringen hebben impact op de exploitatie en op het toekomstige beheer. Met het onderzoek wordt de begroting op hoofdlijnen doorgelicht om te zien of de toekomstige opgaves ook uitgevoerd kunnen worden. Het is daarvoor goed de begroting en programma's een keer goed van 'nul' af aan op te bouwen. Dit vergt een enorme exercitie met een lange doorlooptijd. Met dit onderzoek wordt daar een aanzet voor gedaan en zullen de reeksen zoals bepaald bij het deel dat gaat over de wendbaarheid van de begroting (A) in eerste instantie op hoofdlijnen worden getoetst op consistentie en toekomstbestendigheid.

Tariefontwikkeling

Voor de afgelopen collegeperiode is voor de belastingtarieven de geïndexeerde nullijn afgesproken en groei naar kostendekkendheid, voor zowel het waterbeheer- als voor het zuiveringssysteem. Daarbij zijn nadere afspraken gemaakt in de beleidslijn ontwikkelingen vermogen en egalisereserves. Gaandeweg bleek dat de geïndexeerde nullijn voor met name het zuiveringssysteem onvoldoende was. Daarom zijn aanvullende afspraken gemaakt, ook wel het spaarmodel genoemd, zodat de investering voor de RWZI Utrecht opgebracht kan worden evenals de bijkomende hogere exploitatielasten.

De gewenste kostendekkendheid is bereikt voor alle categorieën met uitzondering van 'ongebouwd'. Hiervoor was de achterstand te groot. Voor deze categorie is een jaarlijkse groei van 9,5% afgesproken. Zowel de algemene reserve als de egalisereserves zijn op orde en voldoen aan de vastgestelde bandbreedtes. Bij zuiver is voldoende ruimte gecreëerd om de aanstaande sloopkosten te kunnen financieren alsmede de overgang naar het nieuwe zuiveringssysteem.

Binnen de Unie van Waterschappen is afgesproken dat het huidige belastingstelsel wordt herzien. De meest recente voorstellen hebben nog onvoldoende draagvlak en worden lopende dit jaar aangepast. Voor HDSR is het van belang dat het nieuwe stelsel uitlegbaar en transparant is, omdat het eerder voorgestelde gebiedsmodel onvoldoende is.